

Nicole Brossard: «La bona escriptura toca la humanitat en el sentit més ample»

L'aclamada escriptora quebequesa ha presentat recentment l'obra "I de sobte sóc aquí a punt de refer el món", un llibre "oracular i savi" que és una gran "oda a la traducció" | "Per molt que les llibertats semblin anar enrere, sempre hi haurà una possibilitat de revolta", afirma l'autora

Fa uns mesos, Nicole Brossard (https://en.wikipedia.org/wiki/Nicole_Brossard) (Mont-real, 1943) tornava a terres catalanes. En la seva visita, l'autora passava per Barcelona, a la Llibreria Jaimes (<https://www.jaimes.cat>), la més francesa de la contrada, cosa que va permetre comentar alguns dels seus versos però, sobretot, el nou lliurament de la bibliografia de l'autora que ens ha regalat recentment el seu traductor al català, Antoni Clapés, *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món* (<http://www.adiaedicions.com/coedicions/ferida-oberta/1-i-de-sobte-soc-aqui-a-punt-de-refer-el-mon/>), un llibre oracular i savi a més no poder, el primer volum de *Ferida oberta*, una nova col·lecció codirigida per les editorials Adia Edicions i Cafè Central,.

El llibre és una oda a la traducció, sí, cal repetir-ho: una oda a la traducció, però també parla de quina manera traduir no és només traslladar paraules d'una llengua i cultura a unes altres sinó més aviat una possibilitat de condensació existencial i energètica: ?Ho he dit sovint: el que es llegeix en un poema és la seva energia i és sens dubte el que serà més difícil de traduir, perquè l'energia és el que s'allibera del calibratge, del dispendi o de la contenció en un text i és aquesta incandescència, aquesta seda fina del viure que caldrà traduir.?

Als seus més de vuitanta anys, aquesta donassa de les lletres quebequeses però també universals té una energia encomanadissa, la mateixa energia que fa que les seves obres despertin passions vagi on vagi. Si ja havia sentit que cada frase del seu nou llibre era una frase imprescindible, més ho vaig sentir un cop vaig acabar de comentar alguns dels secrets més personals i poderosos de la seva escriptura de viva veu. Estem davant d'un monument de lletres que és obligatori per a poetes, però també sobretot per a tota la gent que escriu i que tradueix, i més encara per a persones que creuen en l'art de la creació amb paraules. Des que vaig descobrir *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món* que no faig altra cosa que recomanar-ne la lectura.

- Està especialitzada en inaugurar col·leccions?

- Sí! [riu] Sembla que és el meu destí. Ara inauguro *Ferida oberta*, gràcies al meu traductor al català Antoni Clapés, i a Madrid inauguro *Babel*, gràcies al meu traductor al castellà, José María Reina Palazón.

- Babel és la torre bíblica, la culpable final de la multiplicitat lingüística?

- En efecte, és curiós perquè es tracta d'un mite fundacional relacionat amb el naixement, i la propagació, de les diferents llengües, que varen néixer com a càstig diví perquè no ens entenguéssim, i jo considero que precisament la poesia té aquesta vessant de donar a llum però també d'irradiar. A França també hi ha una col·lecció amb el mateix nom dintre de l'editorial Actes Sud (<http://www.actes-sud.fr>).

- Del caos lingüístic vist com una oportunitat fins a la traducció, que és del que parla el seu

---

volum, *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món.*

- La traducció és una benedicció, un procés interessantíssim que enceta moltes preguntes i em permet replantejar-me alguns dels fonaments de la creació poètica.

- Ha d'estar molt contenta de poder comprovar l'interès que susciten els seus llibres i com es van traduint a diferents llengües, llengües nascudes a partir de l'ambició megalòmana que va significar una torre que volia arribar fins a Déu.

- Sempre, sempre estic molt contenta. He estat traduïda a l'anglès, al castellà, al català, i a altres llengües com l'italià. Arribar a altres lectors del món esdevé un miracle.

- De fet té una història curiosa una traducció ?curiosa? de la seva obra a aquesta llengua, ja que va néixer a partir de la il·legalitat.

- Certament, i és una cosa que explico dins aquest volum, *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món*. La meua obra no estava traduïda a l'italià, però unes quantes dones es varen reunir i varen començar a traduir-me de forma pirata simplement perquè consideraven que era necessari que la meua obra estigués a l'abast en aquest país. Es tracta d'un gest curiós i també sobirà. Evidentment sense permisos de cap mena, però demostra molt bé que la literatura té moltíssimes maneres d'arribar al públic, moltes més de les que ni tan sols no sospitem.

- Precisament *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món* parla sobre la interrelació entre llengües i el poder que tenen quan es toquen, quan es freqüen, quan es relacionen. També es poden comprovar els perills, i les forces, de la traducció. Com va començar a imaginar l'elaboració d'aquest llibre?

- Va començar fa molt de temps. Crec que va ser a l'any 1982, i és estrany que aquest record hagi quedat tan vívid en la meua memòria. En aquell moment hi havia un debat molt fort sobre la consciència de la feminitat i com aquesta s'impregna, o es nota, o no, a l'escriptura. A partir d'aquí em va sorgir una pregunta: com ho fan les dones per traduir la realitat que no és la seva realitat? Per tant els fonaments del que dic aquí sempre han estat plantejaments que han habitat els meus textos i les meues idees, però no va ser fins que vaig començar a escriure aquestes pàgines en qüestió que vaig ser-ne plenament conscient.

- Per això parla de moviment i de transformació, es tracta d'un anhel de canviar l'univers.

- És absolutament fascinant demanar-se com un llibre de sobte, o no tan de sobte, es pot convertir en un altre llibre diferent. Això era quelcom que discutia amb la meua traductora. Com aquest llibre, concebut d'una manera en la meua ment, es pot concebre d'una altra manera a partir d'una altra ment? O de quina manera una realitat en una llengua com la francesa pot no existir en una llengua com l'anglesa? O com pot ser que una cosa d'una altra llengua no pot tenir cabuda en la meua llengua? En certa manera són preguntes existencials. Hi ha totes unes qüestions de fons plenes de força aquí darrere, i potser no en som massa conscients. Si vaig escriure aquest llibre era per prendre plena consciència d'aquest poder alquímic de la paraula d'un llenguatge a un altre llenguatge.

- Que no és mai un llenguatge només?

- Una llengua no és innocent, perquè a darrere d'una llengua no hi ha només una comunicació, hi ha també una història. Fins i tot m'atreuria a dir que hi ha un rerefons existencial dintre de cada mot.

- Precisament una de les seves novel·les més conegudes, *Le Désert mauve*, desenvolupa algunes d'aquestes consideracions tot mostrant la relació complexa entre una autora i la seva traductora i el diàleg constant entre textos. La traducció és vista, per tant, com un acte

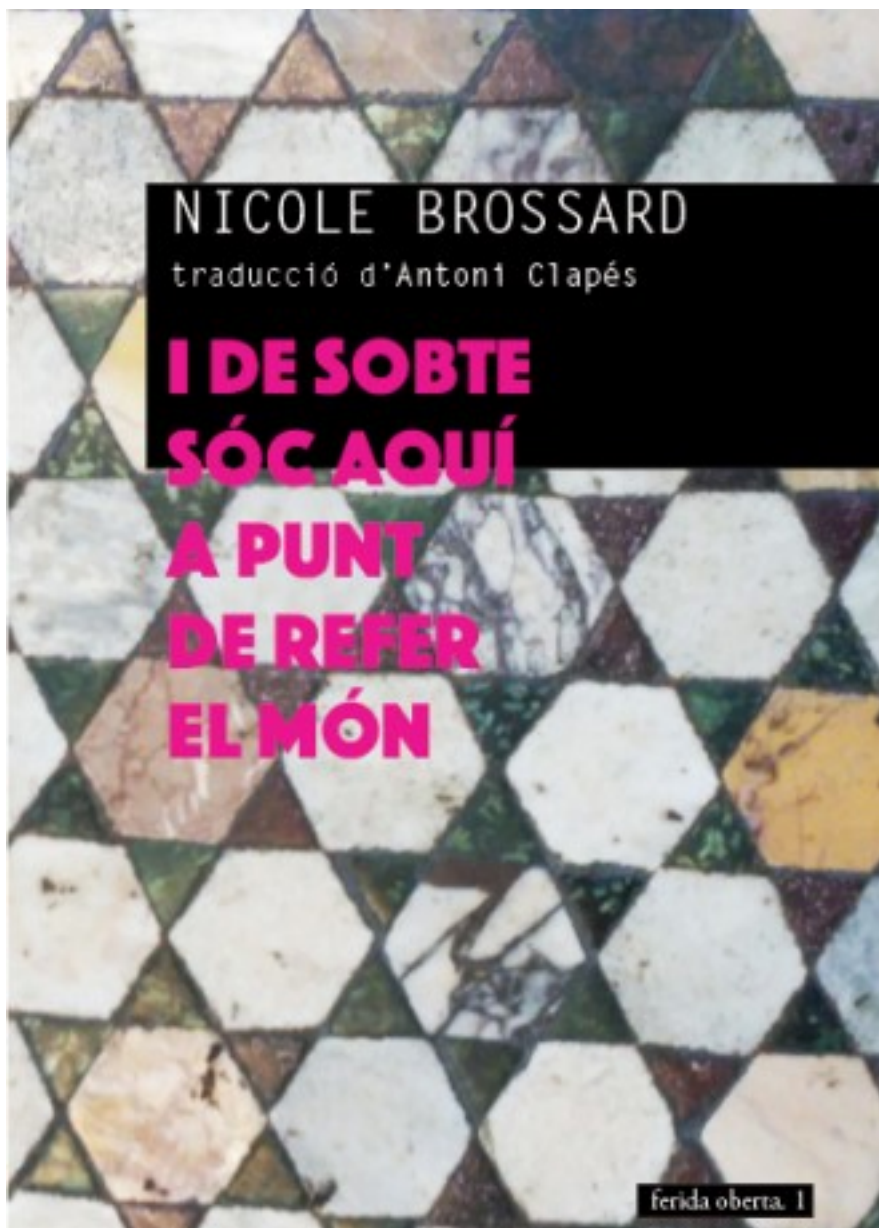
de creació, cosa que a vegades s'hauria de defensar més i tot.

- Crec que l'escriptura pròpia i la traducció s'alimenten d'uns mateixos vasos que comuniquen amb la part més cerebral, però també amb les emocions. Aquesta interconnectivitat és encara més present en les persones que tradueixen poesia perquè la poesia requereix una certa actitud cap a la llengua. Ho explico en el llibre: hi ha poetes que, quan tradueixen, abans reben una primera traducció, o un esborrany més aviat directe, i després el que fan és transformar-lo per acabar poetitzant-lo, perquè allò no sigui només una forma de llenguatge purament informatiu, a darrere d'aquest procés hi ha una autèntica voluntat estètica. El resultat final acaba essent un poema, a través del diàleg de les ànimes i del llenguatge poètic.

- Escriu en diferents gèneres: poesia, narrativa, assaig, articles de crítica? Vostè tria el gènere o el gènere la tria a vostè?

- Penso que és el gènere qui m'acaba triant a mi. És el mateix amb els pronoms personals. Depenent de la posició del subjecte que parla, en aquest cas jo mateixa, puc fer servir una primera persona, un ?jo?, però a vegades això no és possible i necessito fer servir un ?tu?, o també un ?vostè?, si es donés el cas? La tensió que hi ha en els pronoms és tan latent que a vegades sols en podem fer servir un i no un altre. Se'ns imposen, i se'ns imposen per no esquarterar la fragilitat del text poètic, sempre a punt de sucumbir. De la mateixa manera, a mi se m'imposa, si es pot dir així, el gènere en el que escric, el gènere que em tindrà ocupada en els dos següents anys d'escriptura o tot el temps que faci falta. Però, si t'he de ser sincera, jo em considero poeta, tot i que sé que cada cinc anys he de renegociar amb la realitat i per això escric una novel·la. Per tant escriure una novel·la és una temptació que se m'apareix de cop cada cinc anys.

- El concepte de ?renegociació? és una meravella?

- Gràcies. És la meua lluita amb la realitat. En el meu següent llibre que apareixerà aviat en castellà, i que presentarem demà, quan el vaig escriure jo no estava preparada per escriure una novel·la, però notava com la prosa m'empenyia i m'impulsava a escriure-la encara que jo no em sentís a punt. Quan escrivia un poema jo sentia com la prosa insistia per ecllosionar, allà. I quan parlo de prosa parlo de frases, que no són el mateix que els versos, on sempre sóc molt més el·líptica. En aquest sentit, l'energia de la prosa volia ser reconeguda i acceptada, i no em va quedar cap altre remei que llençar-m'hi de ple.

- L'ús de la paraula ?energia? és important perquè, precisament, es tracta d'una de les paraules que més fa servir en aquest llibre. Quan parla de traduir un poema parla de com traslladar aquesta mateixa energia d'un context a l'altre. De fet, la seva poesia i els seus llibres de narrativa i d'assaig parlen molt ?d'energies?.

- Absolutament. Jo crec que dins l'energia és on es troba la literatura. La literatura és l'energia instal·lada en el llenguatge. Quan anem al fons del llenguatge estem creant una possibilitat d'aconseguir aquesta energia que pugui ser compartida amb les persones que ens llegeixen. Per tant sí, en efecte. Com he dit moltíssimes vegades, l'única cosa que realment compartim és aquesta energia. [Nicole Brossard agafa el meu quadern, on vaig apuntant paraules clau que em comenta, i comença a fer-me un dibuix en què moltes ratlles separades convergeixen en un punt central, com una estrella, llavors aquest punt que actua de nucli, m'explica, és l'energia a la que poden arribar diferents llengües encara que vinguin d'àmbits i de direccions diferents]. El que està a la teva ment arriba fins aquí perquè connecti amb el que està dins la meua ment. Si no fos així, si no poguéssim compartir aquest punt, la literatura seria impossible. Llavors ens podem arribar a demanar, hi ha alguna cosa que realment compartim? Si compartim alguna cosa crec que aquesta cosa és l'energia. Quan fem que una ?flower? sigui una ?flor? no basta, necessitem un context, i com aconseguim aquest context? A través del color, de la forma, de la dinàmica interna d'aquell element i, insisteixo, a través de l'energia del text, l'energia que cadascú sigui capaç de traslladar d'un continent a l'altre.

- Tot i que a vegades aquesta energia no ha estat ben traslladada, tal com ens explica dins *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món?*

- Això mateix. Explico l'exemple d'una traductora que va traduir una novel·la meua i va ser incapaç de traslladar l'energia perquè es va negar a veure tot el que romania entre línies. Evidentment jo no vaig poder detectar-ho però sí ho varen detectar algunes persones que varen llegir aquella feina. Era una traducció absolutament plana, no era fluïda o lleugera, no, era directament plana, no aportava res perquè no despertava res.

- Per tant, cap energia.

- Cap energia. I això és important. És molt més habitual que els poetes capturin aquesta energia de fons, tot i que després hi ha gent que tradueix que no necessita escriure per traduir però que sí tenen aquest do per entendre què és el que s'ha de fer en aquesta operació d'intercanvi lingüístic, cultural i energètic que és una traducció.

- Però l'excés cap a l'altre cantó també seria perjudicial.

- Sí, també s'ha d'anar en compte amb la traducció d'un traductor massa apassionat, perquè a vegades la passió pot fer vessar el llibre original i que digui coses que no són allà veritablement sinó que estan dins del traductor. I això afecta la qualitat de la traducció.

- Què sent, què experimenta, què percep sabent que està essent traduïda no per una dona però sí per un home, i poeta, i editor, i amic, com Antoni Clapés al català o com Reina Palazón al castellà? Aquesta qüestió de gènere genitat també afecta una traducció?

- Crec que hi ha una diferència, i ho esmento en el llibre, quan parlo de la qüestió de la identitat, el fet de l'auto-reconeixement en un text. Per a les dones que em varen traduir de forma pirata, sense permisos, era una qüestió vital traduir-me perquè la resta de dones italianes em poguessin llegir. En aquest cas, tant amb Clapés com amb Reina Palazón, crec que la relació, el reconeixement, el punt on convergim, és la poesia. Quan algú em tradueix és important que connecti, ja sigui amb el que comento com a dona, ja sigui amb la qüestió lèsbica, ja sigui amb la poesia? Perquè hi ha diferents maneres de connectar, hi ha diferents sentiments que ens ajuden a establir lligams, però sobretot hi ha diferents espais que ens ajuden a trobar-nos, ja que seran aquests lligams i aquests espais els que acabaran ajudant a conformar un pacte entre text original i text traduït, tot per poder així mantenir l'energia.

- Connecten amb vostè a través de la poesia però també a través de l'entusiasme: no són traductors d'un únic llibre, en certa manera han consagrat bona part del seu temps a anar-la traduint de forma continuada, i repartida, en el temps.

- Exacte. Per a mi, també, la pregunta de fons és saber per què. Per què han pres aquesta decisió? Què els ha impulsat? La poesia parla, i parla a través de l'intercanvi i del diàleg sobre què pensem què és la poesia.

- I sembla que l'aventura continua perquè Antoni Clapés té la intenció de traduir la seva arxiconeguda novel·la Le Désert mauve al català. Seria memorable!

- Sí, em va comentar que li faria moltíssima il·lusió, i més il·lusió encara em faria a mi, evidentment.

- També es pot interpretar la seva bona rebuda a la literatura catalana com una forma de connectar aquesta literatura nostra amb la literatura quebequesa, ja que totes dues comparteixen un anhel d'independència social però també textual.

- Considerar que tant la literatura catalana com la quebequesa són totalment homogènies des dels seus bastiments seria caure en un error d'etiquetatge massa exagerat. No tota la literatura quebequesa, per exemple, participa de la rebel·lió, de la transgressió o de l'anhel de llibertat, com suposo que no ho fa tampoc tota la literatura catalana en el seu conjunt. Jo, per exemple, sí que treballo des d'aquests fonaments, i també m'interrogo sobre la qüestió de la identitat, per això considero que si la meua literatura ha aterrat aquí amb tan bona fortuna és perquè existeixen aquests punts de contacte amb altres identitats que també volen desafiar les normes més establertes. Vull entendre la meua realitat interior en contrast amb la meua realitat exterior, cosa que sempre he dit, per això jo sempre interrogo i demano. Inevitablement, qualsevol escriptor, encara que vulgui escapar d'aquesta recerca, no farà altra cosa que plantejar el conflicte de la seva identitat respecte unes altres. No existeix una identitat única, en el meu cas sóc dona, sóc quebequesa, sóc lesbiana, sóc poeta, sóc narradora, sóc assagista, però també sóc lectora, sóc rapsoda, sóc moltes coses.

- Walt Whitman ja va deixar ben escrit que si els humans ens contradïem és perquè som immensos i dins nosaltres caben multituds senceres.

- És així. Les identitats normalment treballen a l'uníson però hi ha cops en què una identitat supera les altres i existeix la necessitat de posar paraules en un determinat espai. La connexió amb la literatura catalana, en el meu cas, sempre ha estat molt natural, molt però molt natural. Per a mi és com descobrir-me des d'una nova altra perspectiva per poder continuar el camí amb nous coneixements, és com retrobar-me per seguir constituint-me, i això és quelcom que la literatura catalana m'ha donat, però sobretot m'ha estat donat gràcies a la feina d'Antoni Clapés. O sigui, descobriment i continuïtat, això és el que m'heu regalat.

- I políticament?

- Políticament fem les mateixes preguntes, i treballem a favor d'aquesta separació, d'aquesta independència, o sigui, aquesta reivindicació d'un espai propi, d'una identitat pròpia.

- El seu treball, si es pot resumir després de més de cinquanta anys d'obres i amb increïbles resultats aconseguits, es podria caracteritzar per alguns fets clau: la creació del que no existeix (l'inèdit), la polisèmia (el goig de jugar amb mots) i també la defensa del lesbianisme radical (lluita política a través de les paraules i de les imatges). En aquest llibre sorprenent, *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món*, també s'arriba a un punt de redescobriments que redimensiona totes aquestes facetes i ofereix més coneixement de causa i més profunditat. Dit això i vist en perspectiva, considera que en el segle XXI estem perdent certes llibertats que s'havien aconseguit amb les avantguardes i les rebel·lions i fins i tot amb la seva obra en marxa?

- Jo crec que les avantguardes i les rebel·lions sempre estaran vives a través de la força viva de les nostres individualitats. Sempre existeix una singularitat personal, irrenunciable, i per molt que

les llibertats semblin anar enrere sempre hi haurà una possibilitat de revolta. La singularitat, aquesta capacitat de viatjar de dins a fora i de fora a dins, és quelcom que cadascú ha de cultivar. És la tasca de cadascú cultivar la pròpia capacitat crítica i artística, tot i que impulsos externs també són importants. I hi ha coses que no es poden controlar: com la família que t'ha tocat compartir, la llengua que t'ha tocat parlar o el país on t'ha tocat viure? Però si pots controlar les que et caracteritzen, per què no fer-ho? A partir del conreu de la vida interior es pot trobar una via més alta d'existència. Tanmateix, i reconec que la teva pregunta és molt encertada, no podem tancar-nos només en aquesta individualitat que ens cal treballar. I molt menys en un món en què, aparentment, totes les transgressions ja s'han aconseguit en literatura. Fins i tot les coses més pitjors que puguis imaginar ja han estat fetes [riu]. Però no podem oblidar mai que la transgressió pot oferir plaer en la frase i si aconsegueixes plaer en la frase aconsegueixes anar més enllà, et porta a un altre lloc. Per això et manté amb vida, per això et manté en moviment. A més, la rebel·lió s'experimenta de forma molt diferent quan tens vint anys, trenta anys, seixanta anys, perquè també depèn de les energies? El fàstic pot existir, pot ser-hi, però no es pot permetre que hi hagi més disgust que rebel·lió, si això passa doncs ja no hi ha res a fer. Aquí també hi ha d'haver una negociació. De fet, notícies recents com el triomf de Donald Trump o la possibilitat que Marine Le Pen guanyi les eleccions franceses són fets veritablement catastròfics. Hem de ser capaços de negociar amb el disgust que ens provoca Trump fins a tal punt que això no ens impedeixi una energia nascuda de la necessitat de seguir rebel·lant-nos contra aquesta sèrie de bogeries que semblen tan impossibles.

- I la poesia té espai en aquest nou món o, com es demanava Hölderlin, ?Per a què poetes en temps de misèria??

- Encara que la poesia es propagui només amb petits grups de persona, ja val la pena, perquè aquests petits grups són grups de resistència, sí, però també de propagació, com dèiem al principi, d'irradiació. A poc a poc les persones es van multiplicant. Per què? Perquè, per molt que hi hagi aquestes xarxes socials, les persones necessiten trobar-se, tocar-se, parlar-se directament, sense mecanismes ni subterfugis. Les persones necessiten saber informació sense la mediació d'un ordinador, per exemple, de viva veu, i la poesia ofereix aquest espai de trobada. Per això els esdeveniments literaris es multipliquen d'aquesta manera i cada vegada n'hi ha més. Per exemple, al Quebec, si llegeixo davant trenta o quaranta persones ja estic més que satisfeta. Perquè nit, rere nit, rere nit aquestes vint-i-cinc i vint-i-cinc i vint-i-cinc persones són cada vegada més i més en nombre i en interès. La poesia ofereix una vida paral·lela en què trobes passió, el que t'agrada, amistats i cert confort. És una energia que et permet avançar i continuar cap endavant. Només per això la poesia ja és positiva, i necessària.

- És encoratjador!

- En el fons tan sols volem estar en un lloc agradable per construir complicitat i solidaritat. Una forma de felicitat. No sé si estic responent la teva pregunta, però la veritat és que les coses que m'estàs demanant m'estan agradant molt.

- Em sento més que contestat, gràcies de veres!

- Es nota que el llibre t'ha agradat, ja que aquí explico totes aquestes coses que estic comentant amb tu en persona. Amb *I de sobte sóc aquí a punt de refer el món* no volia, en el fons, respondre sinó més aviat plantejar preguntes i que la gent s'interrogui amb mi al costat. És molt més interessant això que no pas oferir certes tancades i, en el fons, buides o mortes. No ens podem relaxar ni acontentar.

Nicole Brossard amb el poeta i traductor Antoni Clapés, a Barcelona Foto: Jaume C. Pons Alorda

- També hi ha un moment que comenta que l'exercici de la traducció és una forma de fer entrar aire nou en una cambra on l'aire s'ha respirat massa vegades i comença a ser feixuc, i aquesta cambra és la literatura. Ajuda a airejar i a oxigenar.

- És clar! Si la traducció és bona no perdem res pel camí, com deia Robert Frost, si una traducció és literatura autèntica doncs estem davant d'una nova obrat d'art.

- També comenta que el que es tradueix entra a formar part de la tradició pròpia, en aquest sentit una traducció no és una estrangeria sinó un estadi més d'una literatura pròpia.

- Absolutament. Una traducció t'afecta com ho fa un text literari original, sense cap mena de dubte. Quan llegeixo escriptors russos, escriptors castellans, escriptors catalans? doncs no estic parlant de nacionalitats diferents que aterren a casa, només, estic parlant d'un autèntic procés d'adopció que fa que entrin en contacte directe amb la nostra tradició i amb el que produïrem en el futur. Al principi del meu llibre cito Ezra Pound quan diu *La literatura extreu la seva vida de la traducció, / un nou trasbals. / Tot renaixement es fa a partir / de la traducció; el que en diem / gran segle de la poesia és en principi / un gran segle de la traducció.?*

- Magnífic.

- Sí, magnífic. Té tota la raó, i els traductors i les traductores haurien de tenir més que en compte les seves paraules a l'hora de dur a terme la seva prodigiosa feina.

- També cita Baudelaire.

- Sí. *Què és un poeta, / sinó un traductor, un desxifrador??* I també cito Álvaro de Campos: *M'he multiplicat per sentir-me.?*

- I Yves Bonnefoy quan es diu *És difícil, en efecte, la traducció. / No sabem si tenim dret a*

imaginar.?

- La traducció és també una història de la transgressió. Un cop hem descobert tots els espais en blanc del mapa, potser l'últim lloc verge que ens queda és la traducció, l'últim lloc on podem ser criatures malvades i criatures salvadores, criatures conquerides o conqueridores. Traduir com a forma d'existència.

- La traducció com un palimpsest, com l'activitat d'escriure capes, capes i més capes.

- Absolutament! Per això esmento les traduccions de William Shakespeare a la nostra llengua francesa, amb algú que cada deu anys fa una nova traducció. Part fonamental de la tasca creativa i intel·lectual d'un país passa, necessàriament, per la traducció.

- I el plaer del text, que per a vostè és fonamental, en aquest llibre, i en alguns dels seus versos, i en la seva literatura en general, parla del plaer textual com un plaer sexual, i d'orgasmes lletrats fins i tot? Convida no a la recreació de la realitat sinó a la creació d'una realitat nova, alternativa, plena de gust, de satisfacció i fins i tot de furor.

- [riu] Sí, en efecte, per a la meua escriptura el plaer és fonamental. Per a mi la literatura pot ser moltes coses però és sobretot el que passa en el llenguatge i no passa en la vida. Quan vivim tot va molt ràpid, quan pensem tot va molt ràpid, només hi ha un lloc en què podem dir les coses que no han de patir per la rapidesa, i per això tenim temps per dir-les, i aquest lloc és la literatura, el refugi des d'on podem concebre nous mons altrament impossibles, coses fins ara no concebudes, o sigui, l'art de la creació pura. Hi ha gent que parla de l'expressió de sentiments, que està bé, però no és suficient, la literatura passa pel sedàs del llenguatge, i el llenguatge consisteix en la creació de nous universos que en el món real no havien estat ni tan sols imaginats.

- Va més enllà de nosaltres.

- Això mateix, la literatura va més enllà de nosaltres. La bona escriptura és el que toca la humanitat en el seu sentit més ample.

- En el seu llibre també assegura que fins i tot quan parlem una mateixa llengua estem traduïnt constantment.

- I tant que sí, quan estem en un diàleg amb algú que parla la nostra llengua estem calibrant tota l'estona per saber què ha dit l'altre realment, per tant estem matisant, treballant i orquestrant totes les possibilitats mentals en una realitat lingüística compartida. Traduïm el que l'altre vol dir. Pensem que ens entenem la gran majoria de vegades però en el fons es tracta d'una qüestió i és que el cervell necessita descansar de tant en tant [Riu]. Quan escric, quan parlo, quan penso, em demano què està dient l'altra persona, i fem servir la mateixa llengua però no fem servir la mateixa llengua, en el fons. Fins i tot vaig al diccionari per a paraules que semblen molt senzilles?

- La Torre de Babel, una vegada més?

- Sí, exacte. El mite de la Torre Babel ens torna a demostrar que, en el fons, cada persona és una llengua diferent. I per aquest motiu la traducció és una responsabilitat altíssima.